

מודאגים מכניסת שברון לישראל? אל תדלגו על הכתבה הזאת

ענקית האנרגיה שברון שרכשה את נובל אנרג'י ומבקשת להעביר אליה את הזכויות על מאגרי הגז, מסובכת בפרשיות זיהום שבהן סירבה לקחת אחריות ■ האם שברון היא מזהמת סדרתית או קורבן לסחטנות?

07:13 04.09.2020 מאת: ישראל פישר

בצפון אקוודור, לא רחוק מהגבול עם קולומביה, שוכנת העיר נואבה לוחה. לא מדובר בעיר מרשימה או גדולה במיוחד. האוכלוסייה בה מוערכת בכ-60 אלף איש והיא הוקמה בשנות ה-60 כבסיס מגורים לעובדים של חברת טקסקו, שהחלה אז לקדוח בקרקע באזור כדי להפיק נפט משדה לאגו אגריו הסמוך.

באזור זורמים יובלים שמזינים את נהר האמזונס הענק, והוא מיוער ברובו. בלבו עובר צינור ישן ומתפורר — תזכורת לפעילות של טקסקו במדינה עד שנות ה-90. שדה הנפט הפיק 1.7 מיליארד חביות נפט בשנות פעילותו — לא נתון יוצא דופן בתעשייה, והוא הניב לטקסקו ולחברת פטרואקוודור הממשלתית רווח של 25 מיליארד דולר. כיום עומד השדה בלב אחד הסכסוכים המשפטיים הסביבתיים המרים ביותר בעולם. סכסוך שמעלה שאלות על אתיקה, אחריות תאגידית, זיהום, רדיפה, מוסריות של ענקיות הנפט והשחחה.

אף שהאזור מיושב בדלילות, התגוררו בו לפני כניסת טקסקו למדינה קבוצות ילידיות. אחרי שייצור הנפט החל, הילידים התלוננו על זיהום המים, הקרקע והאוויר ודיווחו על שורת מחלות קשות שמהן סבלו. ב-1993 הם הגישו את התביעה הייצוגית הראשונה נגד טקסקו. ב-2001 נרכשה החברה על ידי ענקית הנפט שברון — שבאחרונה הודיעה על רכישת נובל אנרג'י, שמפעילה את קידוחי הגז מול חופי ישראל, תמורת 5 מיליארד דולר.

אחרי עסקת שברון-טקסקו דרשו התובעים משברון שתשלם להם פיצויים בגין הזיהום והפגיעות הגופניות שמהן סבלו, לטענתם. במסגרת מאבק משפטי חובק עולם שנמשך שנים, פסק ב-2013 בית המשפט העליון באקוודור כי על חברת הענק לשלם לתובעים 9.5 מיליארד דולר. אבל בכך לא באה הפרשה אל סופה: המאבק המשפטי רק נהפך למתיש יותר, מסובך יותר ומפחיד יותר — ועשוי לסמל דפוס פעולה של חברות ענק שמעוניינות לחמוק מאחריות תאגידית על נזקים שגרמו ומתשלומי ענק לקבוצות ילידים.

"ישראל חזקה, אבל יהיה לה קשה להתמודד עם דליפה פוטנציאלית"

אם שואלים את שברון — היא כלל לא היתה אחראית לזיהום האזור, ולכן היא לא צריכה לשלם סכום גבוה כל כך לנפגעים. סכום של 9.5 מיליארד דולר מהווה כעשירית מהתמ"ג של אקוודור. שברון טענה גם כי פסק הדין באקוודור הושג במרמה, ועורך הדין שייצג את הילידים באקוודור, סטיבן דנציגר, נמצא אחראי על ידי בית משפט אמריקאי בעבירות הונאה. החברה נשבעה לעשות הכל כדי להילחם בפסיקה. ב-2009, בעוד התנהלו דיונים בערכאות נמוכות יותר באקוודור, אמר דובר מטעם החברה: "אנחנו נילחם בזה עד שהגיהנום יקפא. ואז אנחנו נמשיך להילחם גם בקרח".

"מה ההבדל בין שברון לנובל?", אומרת ל-Markerweek ד"ר נאן גריר, פעילת סביבה ומרצה לאנתרופולוגיה, אקולוגיה וגיאוגרפיה. "לשברון יש מקרים רבים של דליפות מסביב לעולם". המחקר שלה מתמקד בזכויות ילידים, ולדעתה המקרה באקוודור מהווה פגיעה חמורה בתושבים המקוריים של האזור. גריר משתפת פעולה עם עמותת צלול, שמתנגדת לכניסת של שברון לישראל, באמצעות ארגון אליסטר אינטרנשיונל שבראשו היא עומדת.

"שברון נוטים להעביר נכסים לתחומי שיפוט אחרים ומדינות אחרות וקשה להתמודד איתם", היא מוסיפה. "ישראל היא מדינה מאוד חזקה וקצת יוצאת דופן, אבל אני חושבת שעדיין יהיה קשה מאוד להתמודד עם דליפה פוטנציאלית בחוף דור — מקום שיקר לאנשים רבים. אתם לא רוצים שיהיה מקרה נוראי של זיהום עם חברה כמו שברון שתישאר לטפל בזה".

המקרה של שברון באקוודור מורכב ומסובך ונמשך שנים רבות. גבריאלה כריסטינה בראגה נבארו, פרופסורית למשפטים מהאוניברסיטה הפדרלית בלווארס ברזיל, ערכה מחקר שמסכם את המקרה מזווית משפטית. לדבריה, "בעוד לחברה יש 2,000 עורכי דין מוכשרים מאוד מיותר מ-60 משרדים בכל העולם, התובעים מיוצגים פרובונו על ידי עורכי דין ומקבלים תמיכה מארגוני מגזר שלישי".

בנושא נדרשו להכריע בתי משפט בקנדה, ברזיל, הולנד וארגנטינה, בנוסף לבוררות פרטית של ממשלת אקוודור עם שברון בהאג — שבה התובעים הילידיים לא היו צד. בבוררות בהאג נקבע כי על ממשלת אקוודור להפסיק לנסות לקבל כספים משברון בגין הזיהום בלאגו אגריו, אך לטענת דנציגר ההחלטה לא תקפה לגבי התובעים הפרטיים שהוא מייצג. אבל זהו לא המקרה היחיד שבו שברון היתה מעורבת בזיהום.

ב-1999 הגישו תושבים מניגריה תביעה בעקבות זיהום של שברון במדינה האפריקאית, אבל בתי המשפט בארה"ב דחו את טענותיהם שוב ושוב. ב-2019 דלפו מיליוני ליטרים של נפט במחוז קרן בקליפורניה במשך 113 יום. שברון נקנסה ב-2.3 מיליון דולר וזכתה לאחר מכן במכרז להמשך הקידוח במחוז. אבל התיק באקוודור, בגלל סכום הפיצויים הגדול שנפסק לטובת הילידיים ובגלל המורכבות המשפטית שלו והמאבק העיקש של שברון, מהווה דוגמה לאופן שבו עשויות לנהוג חברות כדי לחמוק מאחריות. תעשיית הנפט מזהמת, ובהיסטוריה דווח על מקרים רבים של חברות שנאלצו להתמודד עם זיהומי מים, קרקע ואוויר ולקחת על כך אחריות.

"מיד אחרי דליפת הנפט במפרץ מקסיקו, BP הקימה קרן והכירה במה שהיא עשתה ואמורה היתה לטפל בנזק", מזכירה גריר. היא מתייחסת לאסון בפעילות הקידוח של חברת הנפט BP ב-2010, שגרם לזיהום חסר תקדים של מפרץ מקסיקו וחופי ארה"ב. אחרי התערבותו של נשיא ארה"ב דאז, ברק אובמה, הקימה BP כחודשיים אחרי האסון קרן פיצויים וניקוי הסביבה בהיקף של 20 מיליארד דולר. בשנים שלאחר מכן יישבה BP סכסוכים מחוץ לבתי המשפט בתביעות אזרחיות שהוגשו נגדה, ושילמה מיליארדים לנפגעים.

לדברי גריר, "לא רק ששברון מנסה להשתיק קולות של כל מי שנפגע בשטח ממנה, אלא גם של הפרקליטים שמנסים להשמיע את הקולות שלנו, כדי שלא יגיעו לבעלי המניות. הם מנסים למנוע פרסום של כתבות או להרחיק אותנו מעין הציבור. אני לא יכולה לחשוב על זה שישראל היתה רוצה עוד חברה רב-לאומית שתפגע בריבונות שלה וביופי של החופים, האדמה והמים". ואולם, לא נמצאו הוכחות לכך ששברון ניסתה למנוע פרסומים או להשתיק עיתונאים.

הזיהום שם כבר חמישה עשורים

עד כה, נדחו כל הטענות של התובעים על ידי כל הערכאות, בטענה שאין לבתי המשפט סמכות לדון בתיק או בגלל הפסיקה בארה"ב בתביעה שהגישה שברון נגד דנציגר. התביעות שהוגשו בקנדה, ארגנטינה וברזיל ניסו לגרום לשברון לשלם את סכום הפסיקה באקוודור, מכיוון שאין לה כלל נכסים באקוודור, ולכן אין לה יכולת לאכוף את הפסיקה.

אבל שברון, כפי שעושות חברות רבות, מקימה חברות בנות, כמו שברון קנדה או שברון ברזיל — שנחשבות מבחינה משפטית יישות נפרדת משברון. לכן, אם בית המשפט באקוודור מצא שתאגיד שברון חייב לשלם פיצויים — אין זה אומר ששברון קנדה צריכה לשלם את הפיצויים, ולכן לתובעים אין דרך לממש את הסכום שנפסק לטובתם באקוודור.

"אנחנו לא חושבים שהפסיקה בהאג לגיטימית", אומר דנציגר ל-*Markerweek*. "ראשית, הבוררים לא נתנו לתושבי אקוודור או לעורכי הדין שלהם, ואני בתוכם, להשתתף בהליך. הדבר השני הוא שצריך להבין על מה אנחנו מדברים. זה לא בית משפט ציבורי, זה לא היה בית המשפט הבינלאומי. זו היתה בוררות פרטית שנערכה בעיקר בחדרי ישיבות של בתי מלון או במשרדי עורכי דין בלונדון ובוושינגטון". למרות דבריו, הסכם הבוררות קיבל את אישור בית המשפט בהולנד.

"טקסקו היתה החברה שגרמה לזיהום הזה, לא שברון", דנציגר מוסיף. "זה קרה ב-1967-1992, כשטקסקו עזבה את המדינה אחרי שהחזרה שלה עם הממשלה נגמרה. מ-1992 ועד עכשיו, רוב הזיהום שטקסקו השאירה עדיין שם וממשיך לזהם את הקרקע, המים, הנהרות, הנחלים והאוויר באופן שפוגע והורג את התושבים באמצעות סרטן ומחלות אחרות. אז רק בגלל שהם עזבו, זה לא אומר שזה נגמר. למעשה זה מקצין — ועכשיו הזיהום שם כבר חמישה עשורים.

"שברון קנתה את טקסקו ב-2001, ומאז היתה לה הזדמנות לתקן את הבעיה. אבל היא התעלמה ממנה לחלוטין ולא לקחה על זה אחריות. מאז היא מתגוננת בפראות, ואני הייתי מוסיף גם באמצעות חוסר כבוד מוחלט כלפי החוק. בכל שנתי כעורך דין, לא ראיתי חברה מתנהגת ככה. והיו הרבה תיקים בנושא הזה".

שברון טוענת שהיא קורבן לסחיטה

שברון הקימה אתר בשם "אמזון פוסט", שבו היא מעלה את עיקר טענותיה בנושא ומפיצה מידע באמצעות כתבות, סרטוני וידאו וגרפיקה. באתר מצוין כי דנציגר שילם שוחד של 871 אלף דולר במסגרת הדיונים באקוודור, מתוכם כחצי מיליון דולר לאחד מהשופטים שדן בתיק. הטענה הזו אושרה על ידי בית משפט בארה"ב, אך דנציגר מכחיש ששילם שוחד. באתר גם מצוין כי טקסקו ניקתה את האזור והשלימה את המחויבויות המשפטיות שלה ב-1998 אחרי שהוציאה על שיקום ופיתוח האזור 40 מיליון דולר. האתר גם הפיק סרטון בשם "ההונאה המשפטית של המאה", שבו מתואר כיצד ניסו דנציגר ושותפיו לפגוע בשברון. הסרטון עלה גם באתר האינטרנט של שברון.

האתר עוסק רק בפרשיית שברון-אקוודור. חלק ניכר מהכתבות שם תוקפות באופן אישי את דנציגר ומציגות אותו כאדריכל-על של הונאה שנועדה לסחוט מהחברה כספים.

אחרי שניצח באקוודור, נתבע דנציגר באופן אישי על ידי שברון בגין הנזקים שגרם לה, לטענתה. בתביעה העיד גם שופט אקוודורי, שדן במקרה ואמר שהיה עד להעברת כסף על ידי דנציגר לשופט אחר. קצת לפני עדותו עבר השופט לארה"ב וקיבל משכורת חודשית משברון. שברון הודתה כי היא סייעה כלכלית ובאופן חוקי לשופט האקוודורי. בנוסף, השופט שינה את גרסתו בשלבים מאוחרים יותר, ולטענת דנציגר היה מדובר בעדות שקר.

אך השופט שדן בתיק, לואיס קפלן, שהיה בעברו עורך דין בתעשיית הטבק, קבע בתביעה האזרחית כי דנציגר אחראי להונאה וקבע שעליו לשלם מיליוני דולרים לשברון. חשבונות הבנק שלו הוקפאו והוא נדרש למסור את מכשיר הטלפון והמחשב שלו. דנציגר סירב בטענת חיסיון עורך דין-לקוח, וקפלן הרשיע אותו גם בביזיון פלילי של בית המשפט. כך, נשלל מדנציגר ב-2018 רישיון עריכת הדין שלו, ובעודו מערער על האישום בביזיון בית המשפט, נפסק באוגוסט 2019 שעליו לשהות במעצר בית.

"הוא פסק שאני ביצתי הונאה. למעשה, השופט פסק שאני עבריון, אבל זה היה משפט אזרחי", אומר דנציגר. "הממצאים שלו התבססו בעיקר על עד ששברון תמכו בו כלכלית. בהמשך העד הודה שהוא שיקר לשופט קפלן בכמה הזדמנויות.

"אני המשכתי לעבוד על התיק אחרי הפסיקה של השופט קפלן, ואז שברון כעסו אחרי שבית המשפט העליון בקנדה פסק לטובתנו כדי שנוכל לאכוף את הפסיקה מאקוודור בקנדה. ואז הוא הורה לי, בין היתר, לתת את המחשב והטלפון שלי לשברון, וגם זה חסר תקדים בחוק. אמרתי לו שאני לא יכול לעשות את זה בכלל המחויבות האתית שלי ללקוחותי, והגשתי על זה ערעור".

בית המשפט בקנדה הכיר אמנם בסמכות בית המשפט באקוודור, אך הוא גם קבע שאין יכולת לממש את הפסיקה בקנדה, ולא דן בכלל בשאלת הזיהום. כך, הוא פטר למעשה את שברון קנדה — חברה בת של תאגיד שברון — מתשלום כלשהו לתובעים הילידים, לקוחותיו של דנציגר.

"אני אדם שומר חוק ואני בהחלט אמסור את המכשירים האלה אם אפסיד בערעור, אבל בעודי ממתין לדיון בערעור, הוא הרשיע אותי פלילית וגרם לכך שאכלא בביתי", אמר דנציגר ב-6 באוגוסט, יום השנה להחלטה על מעצר הבית בעניינו. "אף פעם לא היה מקרה של עורך דין בהיסטוריה של ארה"ב שנעצר לפני המשפט בגין סוג כזה של אישומים של ביזיון פלילי של בית המשפט — אפילו לא ליום אחד".

לדברי דנציגר, שברון רודפת אותו בניסיון להרתיע אותו ופעילי איכות סביבה במקומות אחרים בעולם. "אני מאמין שאני חף מפשע, אבל גזר הדין המקסימלי במקרה כזה, אם ימצא שאני אשם, הוא שישה חודשים — ואני כבר 12 חודשים במעצר בית ואפילו לא היה משפט. אני במצב נוראי, אבל אני חזק. יש לי הרבה תמיכה, ואני הולך להיאבק בזה".

לשאלה מה לדעתו ההבדל בין נובל אנרג' לבין שברון, משיב דנציגר: "שברון זאת חברה שלא מכבדת את החוק. אחרי שגרמה לזיהום אדיר ורצתה שהמשפט ייערך במדינה מסוימת, לא אהבה את התוצאות, תקפה את העורך דין ואירגנה את מעצרו. אני חושב שהישראלים צריכים לשאול את עצמם אם הם רוצים שחברה מהסוג הזה תיכנס לעשות עסקים במדינה".

"נחשפו רק חלק מהקלפים"

בסוף יולי, אחרי ההודעה על עסקת שברון-נובל, הגישו צלול וארגון אליסטר אינטרנשיונל פנייה למועצת הנפט בבקשה לאסור על שברון להיכנס לשוק האנרגיה בישראל. לפי הפנייה, "שברון לא רק סירבה לקחת אחריות ולטפל בזיהום הסביבתי המסיבי שגרמה לו בלב אזור טבעי בתולי בעל חשיבות אקולוגית גבוהה, אלא אף רדפה באכזריות אחר מגן זכויות האדם של התובעים". צלול גם דורשת כי מועצת הנפט תערוך שימוע פומבי לפני אישור העברת הזכויות — כדי שניתן יהיה ליידיע את הציבור הישראלי על התנהלותה של שברון, לאור המאבק המתמשך נגד פעילות הקידוח מול חופי ישראל.

השבוע הגישה נובל בקשה להעברת הזכויות לשברון למועצת הנפט, אבל עוד לפני הגשת הבקשה במשרד האנרגיה לא הביעו נכונות להיענות לבקשה של צלול. בתשובה לפנייה כתב יוסי וירצבורגר, הממונה על הנפט בחברת האנרגיה, ששברון טרם הגישה בקשה להעברת זכויות הנפט שנמצאות בידי נובל. "כשפנייה זו תתקבל ולאחר בחינתה, משרד האנרגיה יודא כי כלל החובות המוטלות על חברת נובל יועברו יחד עם זכויותיה של זו. אני סמוך ובטוח כי כניסתה של חברת שברון לישראל תתרום רבות לפיתוח משק גז טבעי איתן, נקי ובטוח לרווחת אזרחי ישראל ותוך שמירה הולמת על הים התיכון".

עסקת נובל-שברון מתמודדת עם קשיים משפטיים גם בארה"ב. ב-14 באוגוסט הגיש דיוויד וולש, משקיע בנובל, בקשה לבית משפט פדרלי בניו יורק לעצור את הליכי הרכישה. לטענתו, על החברות לפרסם יותר פרטים על תנאי הרכישה, והמסמכים שהחברות העבירו בנוגע למיזוג לרשות ניירות ערך בארה"ב (SEC) היו חלקיים ומטעים.

"בניגוד למשחק פוקר שבו השחקן חייב להסתיר את הקלפים שלו, מטרת הגשת מסמכי רישום המיזוג היא לחשוף את כל הקלפים שעל השולחן", נכתב בבקשה של וולש. "במקרה הזה, נחשפו רק חלק מהקלפים — ואחרים הוסתרו". הוא גם ביקש ששברון תשפר את תנאי העסקה וטען כי הדירקטורים בנובל יתעשרו מהעסקה באופן אישי.

אם תאושר העסקה, שברון צפויה לפעול בישראל באמצעות חברה בת, כפי שהיא עושה ברוב המקומות בעולם שבהם היא פועלת. "אני לא יודע את כל הפרטים או מה האזרחים הישראלים יכולים להרוויח או להפסיד מהעסקה", אומר דנציגר. "אבל כל מה שאני יכול להגיד — ואני חושב שאני מסוגל להגיד באמצעות הניסיון שלי ושל הלקוחות שלי באקוודור — זה שמדובר בחברה שנהגה בגסות בכל הקשור לזכויות הילידים. אנשים רבים מתו מהזיהום הזה, ושברון השקיעה יותר כסף במאבקים בי מאשר בניקיון הנזק שהם גרמו".

כרגע, דנציגר נתון עדיין במעצר בית ומשפטו צפוי להיפתח ב-9 בספטמבר. השופטת בתיק פסלה השבוע שניים מתוך ארבעת עורכי הדין שלו, והוא טוען כי ההליך נגדו אינו הוגן. אבל גרוע מכל, לפי פסיקת בית המשפט באקוודור, הזיהום בלאגו אגריו עדיין שם, התושבים הילידים לא קיבלו פיצוי — וסוף מלחמת ההתשה המשפטית לא נראה באופק.

משברון העולמית נמסר בתגובה: "פסק הדין נגד תאגיד שברון באקוודור הוא תוצר של הונאה, שוחד ושחיתות. הוכח שסטיבן דנציגר הוא שקרן ונוכל כפי שנקבע. הוא ביצע מעשים פליליים בארה"ב ומחוצה לה כדי להגשים את תוכנית הסחיטה שלו בבתי משפט באקוודור. ההפקרות המתמשכת של דנציגר היא עכשיו עניין של התביעה ארה"ב ובתי המשפט בארה"ב יחליטו. שברון לא מעורבת בהליכים הפליליים נגד דנציגר".

שברון לא הגיבה בנוגע לבקשה שהוגשה על ידי וולש.